

Szántó István kiállítása elé. 2015 04 23

Magyarországon a polgárosodás késétsége, helyesebb volna azt mondani, hogy elmaradása nem csak az ország gazdasági szerkezetében okozott zavart, hanem a művészetek területén is. Gondoljunk arra, hogy a feudalisztikus struktúrából átléptünk a nagy cégek világába, középüzemeink egyáltalán nem voltak ezért még a háború után is a kis szolgáltatók kezdtek szolgáltatás helyett termelni. Az elcsatolások következtében a bányászat elhanyagolható tényezővé vált. Az agrárium ellentmondásairól ne is beszéljünk. Mindenki ismeri. Máig küszködünk ezzel az örökséggel. A művészet területén óriási szakadék jött létre a népi és a magas művészet között. Ezt a szakadékot máig nem sikerült kitölteni. A probléma talán ma már nem is a népi kultúra anyagának begyűjtésében, megmentésében gyökerezik, sokkal inkább abban, hogy nem épült be természetes módon a magas művészetbe. Úgy látom, hogy a szakadék feltöltésére nincs esélyünk, csak hídépítésre .

Szántó István hídépítő. Vállalkozása rendkívül tiszteletre méltó. Számtalan szempontot kell figyelembe vennie, ami fékezi az alkotói lendületet, drasztikusabban kifejezve gúzsba kötve táncol. Ősi művészet, ornamentika, népművészet, és hitvilága, szimbolikája, mondhatnám: mindezek lelke. Mindeközben a modern és a kortárs művészet ütőerén kell tartania az ujját. Az anyagok használatánál visszanyúl azok eredeti mágikus értelmezéséhez és keresi a mai analógiákat.

Még egy nehéz kérdéssel kell megküzdenie: a források másodlagosságával az-az nem a saját elsődleges vizuális tapasztalatait használja föl, hanem már meglévő motívum kincsből táplálkozik, kész tárgyakból, művekből szellemíti át őket. Gyakran említett példám, hogy műalkotás elemzésekor sok esetben olyan művet vetítünk amit se a tanár se a hallgató nem látott eredetiben. Akkor mit is elemzünk? Nem műalkotást, csupán annak reprodukcióját. A mai művészetben se szeri, se száma a netről fölhasznált képeknek filmeknek. Nem minősítem, hiszen lehet jól és rosszul használni, de azzal számot kell vetni, hogy az érzéki tapasztalatainkból veszítünk vele, ami az értékelésünk támpontjait gyengíti. T. E. Hall a hatvanas években írja, hogy az amerikaiak elvesztették egyik érzékszervüket, a szaglásukat. A sok spray és illatosító elfedi a természetes szagokat. Vajon mi is itt tartunk? Négy-öt komponensből előállított aroma, helyettesítheti a yoghurtokban a közel kétszáznegyven komponensből álló természetes aromát. Szántó István mézeskalács munkáinak illatát vajon hány komponensből állítaná elő valamely cég? Ne firtassuk a világunkat elárasztó pszeudó jelenségeket. Ebben a környezetben vállalni és visszanyúlni a tiszta forráshoz, bátorságra vall. A nehézsége abban is rejlik, hogy eltűnt az az életforma, amiben Szántó előképei születtek. A múzeumokban elvesztették életterüket és életszabályozó szerepüket. Nagy kérdés: hogyan vitalizálhatók újra? Szántó tisztában van a kérdés komolyságával, doktori kutatási beszámolóit olvasva látom, hogy ennél többel is. Picassóék kultikus afrikai maszkokat csodáltak műtárgyként. Ez a sorsa a mi népművészeti tárgyainknak? Műalkotásként szemlélve eredeti funkciójukból kilépve milyen jelentéssel bírnak napjainkban? Clemente egy interjúban meglepően válaszol arra a kérdésre, hogy

miért használ indiai motívumokat (tudvalevő, hogy sokat járt Indiába). Mert szokatlanok, furcsák számára, nem próbálja megfejteni az eredeti jelentésüket. Szuverén festői világába emelve csak azt használja föl amit integrálhatónak vél. Szántó mélyebbre megy, amikor a népi motívumokat létrehozó szándékot is igyekszik felhasználni. Azt írja: “A népi tárgyi kultúra emlékei közül a figyelmem a fogadalmi tárgyjal létrejött misztikus erőátvitelre irányult.” Például az édesapja szívűtete kapcsán a viasszal bevont kórházi ágy vagy műtőasztal elkészítésével ilyen tárgyat hozott létre.

Mint korábban említettem, a bonyolult kérdéshalmazra válaszolva, kultikus elemeket, archaikus formákat, mágikusnak tartott anyagokat használ. Reménykedve, hogy a legmélyebb tudati szinten érintheti meg nézőit. Egy idézet tőle: “Hogy az ember személyiségének belső” magját megértse, meg kell ismernie ezeket az általános, minden emberben jelen lévő archetípusokat. Ezt a belső magot nehéz megtalálni, mivel társadalmi és személyi különbségeink megítélésének nagyobb a fontossága, mert reprezentatívabb és nincs lebontva a mindennapokra”. Jungi értelemben a tudattalan síkján minden ember rokonságban van és a kollektív tudattalan tartalmak örökletesen tartoznak az emberhez, tehát nem az egyéni élet eseményei töltik fel. Hogy milyen nehezen oldható meg, Bartók a vonósnégyesei kapcsán megjegyzi: “Világos, hogy a népi dallamok nemigen alkalmasak az úgynevezett tiszta zenei formákban való felhasználásra, mert kivált eredeti alakjukban nehezen tűrik az ilyen formákban való felhasználást.”

Kodály Zoltán is arra világít rá, hogy a népzene nem épült be időben a

zenekultúránkba. "Bach például tele van német népzenevel. Nemcsak a korálok, hanem hangszeres művei is erőteljesen tükrözik a német népzénét. [...] A komolyzene, mivel Németországban korábban bontakozott ki, már nagyon hamar felszívta népzenejünk minden elemét."

A vizuális területen ha lehet, ennél nehezebb a helyzet. Külön erőfeszítések árán emelhető be a "magas művészetbe. Nem véletlen, hogy kevés művészt tudunk hivatkozni aki ezt megtette. Szántó többek között említi Kornisst, Vajda Lajost, Keserü Ilonát valamint Samu Gézát, aki népi használati tárgyakat formált szoborrá és Bukta Imrét, aki a saját falujának életmódját, lelkületét követve, hoz létre műveket. Szántó is csatlakozik ehhez a nemes társasághoz. Fiatalsága azonban más az eddigiektől elkülönülő szemléletmódot képvisel. Ő már tisztában van vele, hogy nem lehet a hiányzó elmaradt lépéseket pótolni. Az-az a szakadékot nem lehet feltölteni.

Ezért neveztem őt hídépítőnek.

Szabados Árpád